

Ārvalstnieki, kas aizturēti uz imigrāciju regulējošo normatīvo aktu pamata

*Izvilks no Septītā vispārējā ziņojuma,
publicētā 1997. gadā*

A. Ievada komentāri

24. Komiteja savās vizītēs bieži nonāk saskarsmē ar ārvalstu pilsoņiem, kam atņemta brīvība saskaņā ar likumdošanu par ārvalstniekiem (turpmāk tekstā „aizturētie imigranti”): personām, kurām atteikta iespēja ieceļot attiecīgajā valstī; personām, kuras ir nelegāli ieceļojušas valstī un valsts iestādes ir viņus identificējušas; personām, kuru uzturēšanās atļaujai beidzies derīguma termiņš; patvēruma meklētājiem, kurus varas institūcijas uzskatījušas par nepieciešamu aizturēt, utt.

Zemāk Komiteja pieskaras dažiem svarīgākajiem jautājumiem saistībā ar šādām personām. Komiteja cer šādā veidā darīt zināmu nacionālajām varas institūcijām savu nostāju jautājumā par apiešanos ar aizturētajiem imigrantiem un – plašākā kontekstā – veicināt diskusiju par šo cilvēku kategoriju, kuriem atņemta brīvība. Komiteja būs pateicīga par jebkuriem komentāriem šīs Vispārējā ziņojuma sadaļas sakarā.

B. Aizturēšanas vietas

Komitejas delegācijas ir sastapušas aizturētos imigrantus visdažādākajās aizturēšanas vietās - policijas īslaicīgas aizturēšanas izolatoros, cietumos un īpašos uzturēšanās centros. Kas attiecas uz lidostu tranzīta un starptautiskajām zonām, nav īstas skaidrības, kāds ir to personu tiesiskais statuss, kurām liegta iebraukšana attiecīgajā valstī un kuras ievietotas šādās zonās. Diskusijā par šo problēmu ir daudz pretrunīgu viedokļu. Ne reizi vien Komitejai nācies dzirdēt argumentu, ka šīm personām „nav atņemta brīvība”, jo tās var brīvi atstāt zonu jebkurā brīdī un lidot jebkurā viņiem vēlamajā virzienā.

Komiteja savukārt ir vienmēr uzskatījusi, ka uzturēšanās tranzīta vai „starptautiskajā zonā” var zināmos apstākļos tikt pielīdzināta brīvības atņemšanai Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5.(1)(f) panta izpratnē, un tātad uz šādām zonām attiecas Komitejas mandāts. Var uzskatīt, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu 1996.gada 25.jūnijā lietā *Ammur pret Franciju* šo viedokli apstiprina. Lietā, kas attiecas uz četriem patvēruma meklētājiem, kuri 20 dienas tika turēti Parīzes Orli lidostā, tiesa lēma, ka “fakts, ka patvēruma meklētājiem ir iespējams brīvprātīgi atstāt valsti, kurā tie vēlas iegūt patvērumu, neizslēdz brīvības ierobežojumus (*atteinte*) ...” un secināja, ka „patvēruma meklētāju turēšana tranzīta zonā, ... ņemot vērā piemērotos ierobežojumus, praksē līdzinājās brīvības atņemšanai.”

26. **Aizturēšanas vietas uz robežas** bieži ir neadekvāti aprīkoti, īpaši ilgākam uzturēšanās periodam. Delegācija ir vairākkārt satikusi personas, kas dienām ilgi tiek turētas pagaidu telpās, kuras iekārtotas lidostas uzgaidāmajā zālē. Ir pašsaprotami, ka šādā gadījumā personām ir jāsegādā piemērota gulvieta, jāļauj brīvi piekļūt savai bagāžai, izmantot atbilstoši aprīkotas tualetes un mazgāšanās telpas, kā arī katru dienu kādu laiku pavadīt svaigā gaisā. Protams, ir jāgarantē uzturs un, ja nepieciešams, medicīniskā palīdzība.

27. Dažās valstīs Komiteja konstatēja, ka aizturētos imigrantus tur parastos policijas izolatoros ilgstošu laiku (nedēļām un reizēm mēnešiem ilgi) viduvējos apstākļos bez jebkādam fiziskas aktivitātes iespējām un nereti kopā ar personām, kas tiek turētas aizdomās par kriminālnozieģuma izdarīšanu. Šādai situācijai nav attaisnojuma.

Komiteja apzinās, ka sakarā ar problēmas specifiku aizturētajiem imigrantiem var nākties kādu laiku pavadīt parastā policijas izolatorā. Taču šīs telpas bieži nav piemērotas, lai tajās uzturētos ilgāku laika periodu. Tādēļ aizturēto imigrantu turēšana policijā būtu jāsamazina līdz absolūtam minimumam.

28. Ir gadījumi, kad Komitejai nācies konstatēt, ka aizturētie imigranti atrodas **cietumā**. Taču pat tad, kad šajās iestādēs turēšanas apstākļi ir adekvāti – kas tā vienmēr nav – Komiteja šādu praksi uzskata par būtiski kļūdainu. Cietums pēc definīcijas nav piemērota vieta, kur turēt personu, kura nav nedz notiesāta, nedz turēta aizdomās par kriminālnozieģuma izdarīšanu.

Var pieļaut, ka atsevišķos gadījumos ir pamats aizturēto imigrantu turēt cietumā, ja ir runa par iespējamu vardarbību. Turklāt var gadīties, ka aizturētais imigrants, kuram nepieciešama ārstēšana stacionārā, ir uz laiku jāievieto cietuma slimnīcā, ja nav citas drošas ārstniecības iestādes. Taču jebkurā gadījumā aizturētie imigranti turami pilnīgi nošķirti no ieslodzītajiem, kas vai nu izcieš piespiesto sodu, vai gaida tiesu.

29. Komiteja uzskata, ka gadījumos, kad saskaņā ar likumu par ārvalstniekiem personām ir nepieciešams uz ilgāku laiku atņemt brīvību, tās ir jāizmitina **centros, kas speciāli iekārtoti šim nolūkam**, kuros materiālie apstākļi un režīms atbilst viņu juridiskajam statusam un personāls ir īpaši sagatavots šādam darbam. Komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka Konvencijas dalībvalstis arvien aktīvāk atbalsta šo pieeju.

Šādos centros noteikti ir jābūt telpām, kuras ir atbilstoši mēbelētas, tīras un izremontētas un kurās platībai uz vienu cilvēku ir jābūt adekvātai tajā ievietoto personu skaitam. Turklāt, telpas iekārtojot, jāgādā, lai tās iespējami mazāk atgādinātu par nebrīvi. Režīmā ir jāiekļauj ikdienas aktivitātes svaigā gaisā, ir jābūt dienas atpūtas telpai ar radio/televīziju, laikrakstiem un žurnāliem, kā arī citām atpūtas iespējām (galda spēlēm, galda tenisam u.c). Jo ilgāks personu aizturēšanas laiks, jo daudzveidīgākām ir jābūt piedāvājamām aktivitātēm.

Aizturēto imigrantu centru personālam ir īpaši smags uzdevums. Pirmkārt, viņi saskarsies ar valodas barjeras izraisītām grūtībām. Otrkārt, daudziem aizturētajiem, kas nav izdarījuši nozieģumu un nav aizdomās turamie, būs grūti pieņemt faktu, ka viņiem atņemta brīvība. Treškārt, pastāv konflikta risks starp dažādu tautību vai etnisku grupu pārstāvjiem. Tādēļ, pēc Komitejas ieskatiem, galvenais uzdevums ir ļoti rūpīga šādos centros strādājošā personāla atlase un apmācība. Darbiniekiem ir nepieciešamas ļoti labas saskarsmes spējas. Turklāt viņiem ir nepieciešamas zināšanas par dažādām kultūrām, un vismaz dažiem no viņiem ir nepieciešamas attiecīgās valodas zināšanas. Viņiem arī jābūt apmācītiem, lai spētu pamanīt stresa pazīmes, kas parādās aizturētajiem (posttraumatiskā stresa vai sakarā ar kultūrvides maiņu), un attiecīgi rīkoties.

C. Procesuālās garantijas aizturēšanas laikā

30. Aizturētajiem imigrantiem, tāpat kā citu kategoriju personām, kurām atņemta brīvība, ir tiesības no paša aizturēšanas sākuma informēt trešo personu pēc savas izvēles par aizturēšanas faktu, kā arī tiesības uz advokātu un ārstu. Tāpat nekavējoties viņiem saprotamā valodā jāizskaidro visas uz viņiem attiecināmās tiesības un procedūras.

Komitejas novērojumi liecina, ka dažās valstīs šīs prasības tiek ievērotas, taču ne visās. Vizīšu laikā Komitejas delegācijas ir sastājušas aizturētos imigrantus, kuriem pilnīgi noteikti nebija viņiem saprotamā valodā izskaidrots, kāds ir viņu tiesiskais statuss. Lai izvairītos no šādām problēmām, aizturētajiem sistemātiski ir jāizsniedz rakstisks dokuments, kurā izklāstītas viņu tiesības un viņiem piemērojamās procedūras. Šim dokumentam jābūt pieejamam valodās, kurās visbiežāk runā aizturētās personas, un, ja nepieciešams, ir jāizmanto tulka palīdzība.

31. Tiesības uz advokātu attiecas uz visu aizturēšanas periodu, un tās ietver gan tiesības runāt ar advokātu bez lieciniekiem, gan piedalīties intervijās ar atbildīgām amatpersonām, advokātam klātesot.

Jebkurā aizturēšanas iestādē ir jābūt pieejamai medicīniskai aprūpei. Īpaša uzmanība jāveltī patvēruma meklētāju fiziskajam un psiholoģiskajam stāvoklim, jo daži no viņiem būs saskārušies ar sliktu apiešanos vai spīdzināšanu savā valstī. Tiesības uz ārstu nozīmē, ka aizturētais, ja viņš to vēlas, var griezties pie ārsta pēc savas izvēles; taču tādā gadījumā viņam varētu būt jāmaksā par šādu atkārtotu pārbaudi.

Plašākā kontekstā - aizturētajiem imigrantiem ir tiesības uzturēt kontaktus ar ārpusauli laikā, kamēr viņiem atņemta brīvība. Tas īpaši attiecas uz tiesībām izmantot tālruni un tiesībām uzņemt radniekus un attiecīgo organizāciju pārstāvjus.

D. Sliktas apiešanās risks pēc izraidīšanas

32. Spīdzināšanas un cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai soda aizliegums ietver sevī pienākumu nesūtīt personu uz valsti, kur pastāv reāli draudi, ka tā varētu tikt pakļauta spīdzināšanai vai cietsirdīgai rīcībai. Komiteju ļoti interesē jautājums, vai Konvencijas dalībvalstis pilda šo pienākumu. Kādai jābūt Komitejas lomai šajā jautājumā?

33. Visa informācija, kas adresēta Komitejai Strاسبūrā, no personām, kuras apgalvo, ka viņas paredzēts sūtīt uz valsti, kur viņām draud reāls spīdzināšanas vai nehumānas apiešanās risks, tiek nekavējoties novirzīta uz Eiropas Cilvēktiesību komisiju.¹ Komisijai ir vairāk iespēju izmeklēt šādus paziņojumus un, ja nepieciešams, veikt preventīvus pasākumus.

Ja aizturētais imigrants (vai jebkura persona, kurai atņemta brīvība) vizītes laikā apgalvo, ka viņu paredzēts sūtīt uz valsti, kur viņam draud spīdzināšana vai nežēlīga apiešanās, Komitejas inspekcijas delegācija pārbaudīs, vai attiecīgajām nacionālajām institūcijām ir zināms šis fakts un vai gadījumam tiek pievērsta pienācīga uzmanība. Atkarībā no apstākļiem delegācija var lūgt, lai to turpmāk informē par aizturētā statusu un/vai arī informēt aizturēto, ka pastāv iespēja vērsties Eiropas Cilvēktiesību komisijā (un noskaidrot, vai konkrētajā gadījumā var iesniegt pieteikumu Komisijai).

¹ Kopš 1998.gada 1.novembra – „Eiropas Cilvēktiesību tiesa”.

34. Tomēr, ņemot vērā Komitejas preventīvo funkciju, tā lielāku uzmanību pievērš tam, vai lēmumu pieņemšanas process kopumā garantē pietiekamu aizsardzību pret personas nosūtīšanu uz valsti, kur pastāv reāli draudi, ka tā varētu tikt pakļauta spīdzināšanai vai cietsirdīgai attieksmei. Šajā sakarā Komiteja vēlēšies pārbaudīt, vai piemērojamā procedūra sniedz konkrētajām personām reālas iespējas vērsties attiecīgā instancē un skaidrot savu pozīciju, un vai ierēdņi, kam uzticēts darbs ar šādām lietām, ir saņēmuši atbilstošu apmācību un vai viņiem ir pieejama neatkarīga un objektīva informācija par cilvēktiesību situāciju citās valstīs. Ņemot vērā problēmas nopietnību, Komiteja arī uzskata, ka ir jābūt iespējai pārsūdzēt lēmumu par personas izraidīšanu no valsts citā neatkarīgā institūcijā, pirms lēmums tiek izpildīts.

E. Izraidīšanas procedūras piespiedu līdzekļi

35. Visbeidzot, - Komitejai ar nožēlu jāatzīst, ka tā ir saņēmusi satraucošas ziņas no vairākām valstīm par piespiedu līdzekļiem, ko izmanto, izraidot aizturētos imigrantus. Šajos ziņojumos ir minētas apsūdzības par sišanu, sasišanu un mutes aizbāšanu, kā arī trankvilizatoru ievadīšanu pret attiecīgo personu gribu.

36. Komiteja saprot, ka nereti nav viegli izpildīt izraidīšanas rīkojumu attiecībā uz citas valsts pilsoni, kurš ir apņēmis pilns palikt valsts teritorijā. Tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem dažreiz nākas lietot spēku, lai panāktu izraidīšanu. Tomēr spēku drīkst lietot vienīgi tādā apjomā, cik tas ir reāli nepieciešams. Būtu pilnīgi nepieņemami, ja izraidāmās personas mēģinātu fiziski ietekmēt, lai panāktu, ka tās iekāpj transporta līdzeklī, vai arī šādā veidā sodītu tās par rīkojuma nepildīšanu. Turklāt Komiteja vēlas atgādināt, ka mutes aizbāšana ir visai bīstams paņēmieni.

Komiteja arī vēlas atgādināt, ka jebkuru medikamentu ievadīšana izraidāmajām personām veicama vienīgi tad, ja ir attiecīgs medicīnu rīkojums, un saskaņā ar ārsta ētiku.